

Lífsverkið hjá Nicolaus Kopernikusi kemur út í bók

Altjóða stjörnufróðiár 8
Pól Jespersen

Í 1530'árunum er Nicolaus Kopernikus liðugur at skriva stórverk sítt, men hann hefur ongan hug at geva tað út. Trýst verður lagt á hann, og umsiðir eftirlíkar hann. Eitt býttisligt formæli, sum hann ikki sjálvur hefur skrivað, skemmir bókina. Sama dag, sum hann sær fyrsta eintakið, doyir hann.

Kopernikus fekk einki afturljóð av lítlu bók síni frá 1514. Ritið var bara til í fáum eintøkum, og rithøvundururin var jú ikki kendur millum manna.

Kopernikus missir tó ikki mótið, og sum árin ganga, er fremsta ynski hansara at venda sær frá heiminum til tess at fáa frið at granska. Hann eygleiðir himmalhvalvið og arbeiðir við at finpusa smálutirnar, at fáa samsvar ímillum ástøði og eygleiðing, júst sum Aristarch og aðrir høvdu gjørt. Her er vert at viðmerkja, at Kopernikus er ikki førur fyri at staðfesta, at gongustjörnur allar ganga í ellipsum. Hann

ger eisini mistøk, sum fyri ein part kunnu hava sín uppruna í óneyvum eygleiðingum (serliga hjá arabarum), sum hava villleitt hann. Hvussu er og ikki, maðurin, sum aftur fær lív í heliosentrisku heimsmyndina, arbeiðir framvegis við ptolemeiskum epicyklum! Heldur ikki beinir hann fyri himmalsku sferunum. Grundsetningunum ivast hann ikki í, og hóast skipan hansara at enda er ikki so lítið fløkjalig, er hann sannførdur um, at heliosentriska heimsmyndin á ein nógv einfaldari hátt enn geosentriska skipanin kann greina rørsurnar hjá himmalknøttunum.

Í 1530'árunum verður hann liðugur við stórverk sítt “De revolutionibus orbium coelestium”, men ger einki við at geva tað út. Tíðindi fara at ganga um eina nýggja og øðrvísi heimsmynd, og trýst verður lagt á upphavsmannin, men hann ivast. Skal hann tora? Hvat fer kirkjan at siga? Hann hefur uttan iva havt ein varhuga av teirri forfylging, sum fleiri eftirmenn hansara finga at føla. Ikki tí, hóast lítillátin ræðist hann ikki trætumál við sjálvan Luther, sum hevði umrøtt Kopernikus sum “hasin býttligurin, sum ætlar at endavenda stjörnufróðini”.

“Hatta er lagið”, svarar Kopernikus, “teir vísa til skriftstøð, tá ið teir ganga ímóti mínum sjónarmiðum og fáast við at meta um viðurskifti, sum teir ikki hava skil fyri”. Kirkjan hevði sum kunnigt gjørt geosentrisku heimsmyndina til sína læru, sum hon vardi við hond og fót.

Rheticus vitjar Kopernikus

Í 1539 fer ein lærdur týskari í Wittenberg, Georg Joachim von Lauchen (eisini nevndur Rheticus), sum tá er 25 ára gamal, til Frauenburg at hitta Kopernikus. Hann setir seg væl inn í viðurskiftini og eggjar til útgávu. Í 1541 er handritið greitt til prentingar og Kopernikus eftirlíkar. Rheticus lovar at taka handritið við sær til prentsmiðjuna hjá Johannes Petreius í Nürnberg og at hava eftirlit við prentingini.

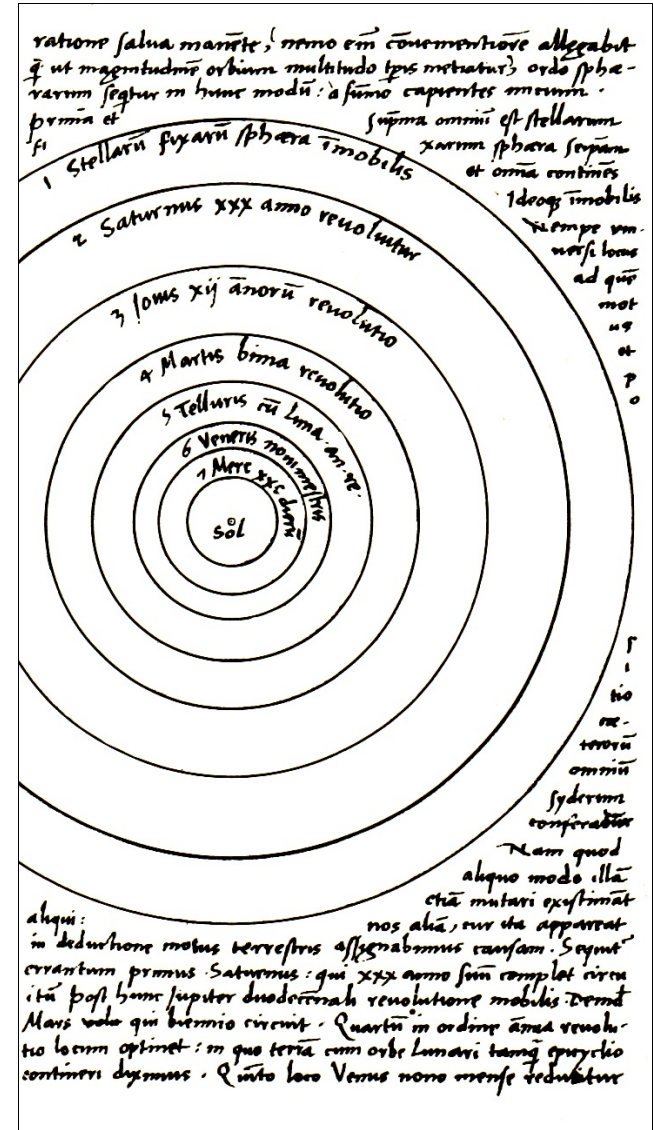
Nú hendir so tað, at Rheticus verður kallaður til Leipzig í øðrum ørindum. Ein lutherskur teologur, Andreas Osiander, skal eftir hetta ansa prentingini. Osiander strikar skilagóða formælið hjá Kopernikus og skripar egið formæli, sum hann tó ikki skripar undir. Har verður sagt, at hóast hypotesan í verkinum - tað at jørðin flytur seg - kann

tykjast at samsvara veruleikanum, nýtist hon hvørki at vera sonn ella sannlík. Hetta býttisliga formæli devaluerar so statt týðingarmesta vísindaliga verk, síðan gomlu griksku teinkjararnir vóru uppi á døgum.

Kopernikus doyir

Í 1543 er stórverkið hjá Kopernikusi liðugt prentað. Rithøvundurin er um hetta mundið illa sjúkur. Árið fyri hevur hann fingið eina heilabløðing og liggur nú mest sum í óviti. 24. mai batnar hann bráðliga, og søgan sigur, at hann sama dag fær eitt eintak av marksetandi bók síni upp í hendurnar. Endiliga fær hann høvi at gleðast um sítt lífsverk. Hann sær tó eisini tápuliga formælið hjá Osiander. Fáar tímar seinni sloknar hann 70 ára gamal.

Leingi helt almenningurin, at Kopernikus sjálvur hevði skrivað formælið. Ikki fyrr enn í 1609, tá ið Kepler gevur út bók sína um Mars, kemur sannleikin fyri ein dag. Kepler avdúkar hann á sjálvum titulblaðnum. Talvan her vísir kopernikansku virðini fyri miðalfrástøðuna hjá gongustjörnunum frá sólini. Eindin er miðalfrástøðan hjá jørðini. Tøluni í klombrum eru nútíðartøl.

Soleiðis avmyndar Nicolaus Kopernikus ringrásirnar hjá gongustjörnunum í stóra verki sínum De Revolutionibus Orbium Coelestium.

Merkur	0,376 (0,387)	Mars	1,520 (1,524)
Venus	0,719 (0,723)	Jupiter	5,219 (5,203)
Jørðin	1,000 (1,000)	Saturn	9,174 (9,555)